

Leve de Rijn!
60 jaar ICBR

Internationale Commissie
ter Bescherming van de Rijn

Viering // De ICBR viert haar zestigste verjaardag

■ Mainz, 30 juni 2010 – De Grote Zaal is feestelijk verlicht. De hoge verrekken van het Keurvorstelijk Paleis in Mainz vullen zich met de stemmen van de vier zangeressen van de acapellagroep AQUABELLA uit Berlijn. De klanken vloeien, kolken en kabelen als het water in de Rijn, dat soms bruisend, soms traag zijn weg zoekt van de Alpen naar de Noordzee.

■ Het is warm en de feestgangers zijn vrolijk. Uit acht Europese staten zijn de genodigden gekomen, uit Zwitserland, Frankrijk, Duitsland, België, Luxemburg, Liechtenstein, Nederland en Oostenrijk, en iedereen verheugt zich op het weerzien met oude bekenden. Alle aanwezigen hebben een deel van hun carrière aan de Rijn gewijd en velen kennen elkaar nog van de lange samenwerking in de Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn, soms nog in de jaren zeventig en tachtig. Maar vandaag wordt er niet gewerkt, vandaag is het feest. De gasten omhelzen elkaar, geven elkaar schouderklopjes en halen opgewekt herinneringen op aan stoeve onderhandelingen en opzienbarende resultaten.

■ Aan spectaculaire successen ontbreekt het inderdaad niet. De voorzitter van de ICBR, Jacques Sicherman (2008-2010), vertelt vol trots dat de Rijn, in 1970 nog een open riool, nu één van de mooiste rivieren van Europa is waarin zelfs weer zalmen leven. En vandaag wordt iedereen in de bloemetjes gezet die daaraan heeft meegeholpen, ook al is er nog veel werk voor de boeg. Een even belangrijke vooruitgang ligt in het feit dat de Rijn de landen in het open en vredig Europa inmiddels met elkaar verbindt en niet meer van elkaar scheidt.

■ Ere wie ere toekomt: deze successen zijn ook de verdienste van de gasten op het feest. "Dat jullie aan ons oudjes hebben gedacht!", lacht Bernhard Jost, voormalig lid van de Zwitserse delegatie. Hij vindt het heerlijk om de waarde collega's nog eens terug te zien. Ook tolk Heide Groll is er zeker van: "Gisteravond, tijdens de reünie, ben ik door meer mensen omarmd dan ik ooit tijdens een feest heb meegemaakt!"

■ Een andere gast vindt het "spannend om deel te nemen aan een bijeenkomst waar niet alleen naar het verleden wordt gekeken, maar ook naar de toekomst." Tijdens de drie forumdiscussies over de onderwerpen "Zalm 2000 – zalm 2020", "Waterkwaliteit: hoe schoon is de Rijn" en "Overstromingspreventie" wordt duidelijk dat er al veel is bereikt, maar lang nog niet alles en ... dat de toekomst nieuwe uitdagingen in petto heeft! Maar de ICBR is voor geen kleintje vervaard en kan putten uit een rijke schat aan ervaring, geduld en kennis in alle staten.

■ “We hebben de geboorte en jeugd van de Europese water- en milieubescherming persoonlijk meegemaakt, met weeën en kinderziektes en al. Soms zorgden kleine gebeurtenissen voor een ommezwaaai, soms was de tijd simpelweg nog niet rijp voor een doorbraak. Maar vandaag is dat anders. De maatschappij is veel opener geworden, dankzij de media en het internet spelen burgers een duidelijk grotere rol. Dat is iets waarmee de ICBR goed weet te spelen”, zegt Lodewijk van Ulden, Nederlands delegatieleider tussen 1986 en 1991.

■ Alleen al de manier waarop de gasten met elkaar omgaan, laat zien hoe zeer experts van diverse pluimage bij de uitvoering van hun gezamenlijke taak naar elkaar toe zijn gegroeid. “Tegenwoordig wordt er getutoyeerd, we zijn zo iets als een Rijnfamilie geworden”, zegt de gewezen voorzitter van de ICBR Dietrich Ruchay (1993-1995) stralend. “Dat doet me ontzettend veel plezier, want ik kan me nog goed aan heel andere tijden herinneren. In de verslagen uit de jaren vijftig en zestig schuilt er in elke regel voorzichtig-

heid en bezorgdheid. Velen hadden de Tweede Wereldoorlog meegemaakt. De hoofden en harten waren nog vervuld met ideeën over vriendschap en vijandschap. Men wist nog niet hoe ver men kon gaan en of de ander wel te vertrouwen was.”

Informatie ➔

In de Commissie werken tweehonderdvijftig gedelegeerden samen. Dit zijn experts uit ministeries en instanties in de staten van het Rijnstroomgebied. Niet-gouvernementele organisaties kunnen als waarnemer hun steentje bijdragen. Vergaderd wordt er wel zeventig keer per jaar, vaak op het ICBR-secretariaat in Koblenz, dat ter hoogte van Rijnkilometer 590 ongeveer halverwege de rivier ligt.

De ICBR is gesticht door Zwitserland, Nederland, Frankrijk, Duitsland en Luxemburg. In 1976 werd ook de EEG, de voorloper van de EU, lid. Overeenkomstig geldend EU-recht wordt er sinds 2000 op voet van gelijkheid samengewerkt met Oostenrijk, Liechtenstein, Italië en het Waals Gewest, omdat delen van het Rijnstroomgebied op hun grondgebied liggen.

■ **Paul Hansen**
Luxemburgs delegatieleider (1991 – 2005)

Wat ik altijd erg op prijs heb gesteld, was de ongecompliceerde samenwerking in de waterbescherming, zowel op nationaal als op internationaal niveau. Er werd niet zozeer gelet op formalisme, de energie werd eerder gestoken in het behalen van goede resultaten en het creëren van gezonde biotopen met een grote soortenrijkdom.

Dankzij het werk in de ICBR heb ik onderwerpen leren waarderen die me vroeger niet zo veel deden. Passeerbaarheid voor vissen die over grote afstanden migreren is bijvoorbeeld een echt stokpaardje geworden. Zelfs de secretaris van het Luxemburgse ministerie van Financiën heeft me bij een begrotingsoverleg al eens gevraagd wat er toch met me is gebeurd dat ik me zozeer voor die vissen inzet?

■ **Patrick Weingertner**
Frans delegatielid sinds 1987

In de ICBR moeten alle besluiten met eenparigheid van stemmen worden genomen. De weg naar consensus gaat niet altijd over rozen. Maar die lange en moeizame discussies hebben wel begrip doen ontstaan voor de eigenheden en problemen van de verschillende staten. Tijdverspilling is het dus niet, want staten kunnen lering trekken uit elkaars ervaringen.

■ **Lodewijk van Ulden**
Nederlands delegatieleider (1986 – 1991)

Het is boeiend om te zien dat een kleine groep mensen, de ICBR, een leidende rol kan spelen bij het uitzetten van een nieuwe koers. Het gaat immers niet alleen om de Rijn, maar ook om de Noordzee en de Waddenzee. En evenmin gaat het alleen om het milieubeleid van de Rijnsoeverstaten, maar om het milieubeleid van de hele EU. Misschien is dat wel het grootste succes van de ICBR.

Persoonlijke impressies rond “Zestig jaar ICBR”

■ André Weidenhaupt Luxemburgs delegatieleider sinds 2006

Ook al streven de staten in de ICBR soms andere doelen na en houden ze er zo nu en dan verschillende meningen op na, er wordt toch goed samengewerkt en, nog belangrijker, we hebben begrip voor elkaar. Dat we te maken hebben met verschillende mentaliteiten maakt het des te interessanter. Bouwen konden we daarbij altijd op het degelijke werk van het uitermate vriendelijke en omzichtige secretariaat - en dat is niet vanzelfsprekend!

■ Karl Schwaiger Oostenrijks vicedelegatieleider sinds 2001

Met het moedige en ambitieuze project “Zalm 2000” heeft de ICBR de belangstelling van het publiek gewekt. Daar kunnen de Rijnsoeverstaten trots op zijn. Wij in Oostenrijk zijn altijd al een tikje jaloers geweest op dat programma Zalm 2000, want het is een ware zegen voor de Rijn. Het was echt een lumineus idee om een sympathiek symbool te gebruiken om miljoenen los te peuteren en de bevolking in te nemen voor zo’n groots en meeslepend milieuproject.

■ Michel Goppel Hoofd van het ICBR-secretariaat (1985 – 1991)

Allerheiligen 1986 was een keerpunt in de geschiedenis van de ICBR. Tot dan had de Commissie getobd met moeizame onderhandelingen over zout, warmte en de chemische verontreiniging van de Rijn, maar na de grote brand in het chemiebedrijf Sandoz in Schweizerhalle op 1 november 1986 behoorde de ICBR ineens tot de voorhoede van de milieubeschermers. Deze voortrekkersrol heeft ze met haar andere activiteiten op het gebied van biologische diversiteit en bescherming tegen hoogwater alle eer aangedaan. Al decennialang is de ICBR een voorbeeld voor andere (internationale) milieubeschermers.

Het Rijnactieprogramma had de politieke wind mee en dit heeft in de Commissie en het secretariaat enthousiasme losgemaakt om dingen in beweging te zetten en de vruchteloze onderhandelingen uit het verleden snel te vergeten. En de geestdrift van de medewerkers, waarvan er veel nog steeds actief zijn voor de ICBR, is nog altijd niet uitgedoofd.

■ Koos Wieriks Hoofd van het ICBR-secretariaat (1995 – 2000)

Het mooie van de samenwerking tussen de Rijnsoeverstaten is dat het ons relatief vaak is gelukt om meer te bereiken dan de mandaten van de staten eigenlijk toelieten. Het is dikwijls zo dat het land met het smalste mandaat zijn stempel drukt op de hele groep. Maar langs de Rijn speelde er vaak ook trots mee! Als de Nederlanders bijvoorbeeld zeiden dat ze vrij ver konden gaan, dan was het voor Frankrijk en Duitsland moeilijk om niet mee te doen.

Dat is echter lang niet alles, want ook anderen hebben van de ICBR geleerd! Het is bijna onvoorstelbaar, maar overal in de wereld kent men het succesverhaal van de Rijn. Of je nu in Afrika, Azië of Zuid-Amerika bent, het werk van de ICBR is bekend en als voorbeeld genomen voor de oprichting van commissies aan veel andere rivieren. Neem bijvoorbeeld de Donau, de Elbe en de Oder, maar ook de Mekong, de Sambesi en de Rio de la Plata.

1950 – 1986

■ Na de oorlog zagen de Rijnstaten in dat de verontreiniging van de Rijn een probleem was waar ze allemaal mee te kampen hadden. De weinige waterzuiveringsinstallaties waren verwoest in de oorlog en de industrie nam dan wel een hoge vlucht, maar net als de gemeenten loosde ze haar afvalwater direct op de rivier. Het probleem was bekend, maar een geschikt forum om het aan de kaak te stellen was er niet. De Centrale Commissie voor de Rijnvaart verwees de kwestie in april 1946 naar de Zalmcommissie, die op haar beurt in 1948 in Bazel constateerde dat de verontreiniging van de Rijn haar bevoegdheden te boven ging. Zwitserland stelde de vertegenwoordigers van de Rijnsoeverstaten voor om de zaak toe te vertrouwen aan een nieuwe commissie. Na een uitwisseling van diplomatieke nota's werd het probleem van de verontreiniging van de Rijn op 11 juli 1950 in Bazel besproken. Alle Rijnsoeverstaten waren op het appel verschenen en waren getuige van de geboorte van de Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn tegen Verontreiniging (ICBR). Het zou evenwel nog dertien jaar duren voor de Rijnsoeverstaten de samenwerking bekrachtigden in een volkenrechtelijke overeenkomst, het zogenaamde Verdrag van Bern.

■ In 1969 en 1971 werd het stroomgebied opgeschrikt door chemische calamiteiten. "Toen was het volkomen duidelijk dat alle Rijnsoeverstaten één lijn moesten trekken. De eerste Rijnministersconferentie was een feit. Het publiek en de pers hadden alle vertrouwen in de overheid en de industrie verloren. Dat ze de waterkwaliteit konden of zelfs maar wilden verbeteren, werd ernstig betwijfeld", zucht Peter Huisman, hoofd van het ICBR-secretariaat van 1976 tot 1981. En hij vervolgt: "De oproerige stemming werd verder aangewakkerd door de "zoutoorlog", zoals het probleem van de lozingen vanuit de Franse kalimijnen in de pers werd genoemd. Er waren felle politieke discussies met sterke lobby's uit de landbouw, de chemische industrie, de openbare drinkwatervoorziening, enzovoort. Iedereen had zijn eigen ideeën, doelstellingen en achtergrond." Lodewijk van Ulden drukt het als volgt uit: "Het was alsof je een kruiwagen vol kikkers voortduwde: een gesprong vanjewelste, in alle richtingen."

Informatie ▶

Tijdens de eerste Rijnministersconferentie in 1972 kreeg de ICBR de opdracht om drie volkenrechtelijke overeenkomsten voor te bereiden:

- ♦ ter reductie van de chemische verontreiniging van de Rijn;
- ♦ ter reductie van de zoutverontreiniging van de Rijn;
- ♦ inzake de warmtebelasting van de Rijn.

Het Chemieverdrag en het Zoutverdrag werden in 1976 ondertekend.

Het Chemieverdrag verplichtte de verdragspartijen ertoe meetstations te runnen, meetprogramma's uit te voeren en een waarschuwings- en alarmsysteem te onderhouden.

Met het Zoutverdrag wilde men het zoutgehalte van de Rijn, dat was verhoogd als gevolg van de lozingen vanuit de Franse kalimijnen, zodanig verlagen dat de concentratie aan de Duits-Nederlandse grens niet hoger was dan 200 milligram per liter.

Een Warmteverdrag werd weliswaar voorbereid, maar nooit ondertekend.

Sandoz // De brand bij Sandoz in 1986 en de gevolgen daarvan

■ Dankzij de ondertekening van het Chemieverdrag in 1976 en de vaststelling van emissienormen voor twaalf schadelijke stoffen kwam er schot in de vernieuwing en de aanleg van waterzuiveringsinstallaties en ging de waterkwaliteit er langzaam maar zeker op vooruit.

Een calamiteit in een chemisch bedrijf in Zwitserland gooide op **1 november 1986** roet in het eten. Bij het blussen van een grote brand in een opslagplaats van het chemisch bedrijf Sandoz kwam er bluswater, vermengd met 10-30 ton pesticiden, terecht in de Rijn bij Bazel. Vissen en andere waterorganismen in de rivier stierven, en dat over een afstand van honderden kilometers. Beelden van tonnen dode palingen gingen de wereld rond.

■ De bevoegde ministers van de Rijnsoeverstaten kwamen in de daaropvolgende elf maanden drie keer bijeen om het door de ICBR uitgewerkte **“Rijnactieprogramma”** vast te stellen en zo de waterkwaliteit duidelijk en duurzaam te verbeteren. Ulrich Schweizer, destijds Zwitsers delegatieleider, noemt de gebeurtenis vandaag een “meevaller” voor de milieu- en waterbescherming. “We hebben onmiddellijk een ministersconferentie bijengeroepen, binnen de week”, herinnert Schweizer zich. Deze ministersconferentie in Zürich

was een hoogtepunt in het toenmalige Europese milieubeleid. “De politici waren wakker geschud door het ongeluk en beseften dat het kernprobleem niet de brand was, maar wel de Rijn zelf en de dringende noodzaak om de rivier grondig te saneren. Er waren geen duidelijke, controleerbare reductiedoelstellingen voor de verontreiniging met schadelijke stoffen en goed werkende calamiteitenpreventie was een wensdroom.”

“De zure regen, Tsjernobyl in mei 1986 en dan ook nog Sandoz – dat was gewoonweg te veel”, zegt ook Lodewijk van Ulden, toenmalig Nederlands delegatieleider. “Je mag niet vergeten dat dit ongeluk is gebeurd in Zwitserland, het mooiste land van allemaal. Toen werd duidelijk dat als zoiets kon voorvallen in Zwitserland, het zich overal en altijd zou kunnen herhalen, in elk land, in elke fabriek.” Tijdens de vlucht terug van Zürich naar Nederland deed de Nederlandse delegatie haar minister Neelie Kroes een ongewoon idee aan de hand: als we de zalm nu eens naar de Rijn zouden terughalen? Ze was er direct voor gewonnen en overtuigde haar collega-ministers van dit “symbool van de sanering van de Rijn”. Maar was het realistisch? “Veel mensen dachten dat we totaal gek waren, dat het ons nooit zou lukken!”, grinnikt Bob Dekker, Nederlands delegatieleider sinds 1995.

■ Neelie Kroes gaf een consultancybureau de opdracht om een slagvaardig plan te ontwikkelen voor de sanering van de Rijn. Het bureau zag direct dat alle bestaande strategieën om de vracht van afzonderlijke stoffen in de Rijn te verminderen veel te omslachtig en in feite niet doeltreffend waren. De adviseurs stelden voor om de geloosde hoeveelheid van 34 bijzonder gevaarlijke, chemische stoffen in één klap simpelweg te halveren. Een meer dan duidelijk voorstel dat ook de Rijnministers goedkeurden tijdens hun derde bijeenkomst op **1 oktober 1987 in Straatsburg**. Het werd samen met andere **doelstellingen vastgelegd in het Rijnactieprogramma**, dat bekend werd onder de naam “Zalm 2000”. Het doel “vijftig procent reductie” in tien jaar bleek zo overtuigend dat het datzelfde jaar nog werd overgenomen door de Noordzeeconferentie.

■ De Rijnstaten hadden tien jaar de tijd om maatregelen te nemen, dan zouden er resultaten op tafel moeten worden gelegd. “In het begin ging het uiterst moeizaam, we ondervonden geweldig veel tegenwerking. Niemand wilde openbaar maken welke fabriek welke chemische stof in welke hoeveelheden loosde. De staten wilden natuurlijk de goede naam en reputatie van hun industrie beschermen”, memoreert Bob Dekker. “De chemiebedrijven zelf wisten echter donders goed dat ze hun imago na het “Sandoz-ongeluk” moesten oppoetsen, wat hen uitgerend met de nieuwe voorschriften voor waterbescherming goed lukte. Na een paar jaar taai onderhandelen kwam de ommekeer en maakten de bedrijven de gevraagde informatie graag bekend. Dat was precies op het moment dat duidelijk werd dat de reductiedoelstellingen binnen afzienbare tijd zouden kunnen worden bereikt, dankzij betere afvalwater- en procestechnologie in de bedrijven. In 1993 bestond er al geen twijfel meer over dat de verwachtingen zouden worden overtroffen. Bij de meeste chemicaliën op de lijst was medio de jaren negentig een reductie van meer dan 90 procent bereikt, terwijl er slechts was aangestuurd op 50 procent”, vertelt Dekker.

De doelstellingen van het Rijnactieprogramma ▶

- ✓ Verdwenen diersoorten, zoals bijvoorbeeld de zalm, moeten weer voorkomen in de Rijn.
- ✓ De permanente verontreiniging van het Rijnwater als gevolg van directe lozingen en diffuse emissies moet worden verminderd.
- ✓ Rijnwater moet geschikt blijven voor de drinkwatervoorziening.
- ✓ Het riviersediment moet minder schadelijke stoffen bevatten.
- ✓ De preventie van calamiteiten moet worden verbeterd.

1995 – 2000 // Actieplan Hoogwater

■ Met het Rijnactieprogramma had de ICBR haar activiteiten al uitgebreid naar het ecosysteem van de Rijn, maar de overstromingen in 1993 en 1995 lieten zien dat het onderwerp “waterhoeveelheid” in het Verdrag van Bern uit 1963 niet aan bod kwam. Daarom werd op 12 april 1999 het uitgebreid Verdrag inzake de bescherming van de Rijn ondertekend. Het heeft aandacht voor hoog- en laagwater, duurzame bescherming van het ecosysteem, waterkwaliteit, de uiterwaarden van de Rijn en zelfs grondwater. En, niet te vergeten: het bepaalt dat niet-gouvernementele organisaties actief mogen deelnemen aan de werkzaamheden van de ICBR, een primeur aan de Rijn.

■ Toen Koos Wieriks in april 1995 hoofd van het ICBR-secretariaat in Koblenz werd, stond er eigenlijk maar één onderwerp op de agenda: hoogwater. Net zoals in 1993 rond de kerst steeg het waterpeil ook op 27 januari 1995 tot boven 10,70 meter in Keulen. Net voordat de watermassa de oude stadskern onder water dreigde te zetten, kon de tunnel langs de oever van de Rijn worden gesloten. “Wie zo’n overstroming zelf heeft meegeemaakt, weet wat dat betekent”, zegt Wieriks. “De schade was vooral in 1993 enorm en boezemde de mensen behoorlijk wat ontzag in voor de macht en de kracht van de rivier.”

■ Waarom duurde het zo lang voor de ware oorzaken van de hogere en sneller stijgende afvoeren werden aangewezen, namelijk de kanalisering van de rivier en bebouwing te dicht bij de oevers? De tijd was er waarschijnlijk nog niet rijp voor. Sinds de oprichting van de ICBR in 1950 stond schoon water in het middelpunt. “Dat was wel goed, maar niet goed genoeg, zoals bleek tijdens de overstromingen”, zegt Dietrich Ruchay en hij voegt daaraan toe dat uitgerekend de Elbe hem op het goed spoor heeft gezet: “In 1990 viel me als medeoprichter van de Elbecommissie op dat het leven in het water en op de oevers – ondanks de zware verontreiniging van de Elbe – diverser en rijker was dan langs de Rijn, onder andere dankzij de intacte uiterwaarden. En grote natuurlijke overstromingsgebieden beschermen de mens en zijn hebben en houden ook, want hoogwater kan dan niet zoveel schade aanrichten. Woorden die de ICBR ter harte heeft genomen.” Op 22 januari 1998 werd in Amsterdam besloten tot de uitvoering van het “Actieplan Hoogwater”. Het doel van dit plan: mensen en goederen voor 2020 beter beschermen tegen hoogwater en de uiterwaarden van de Rijn verruimen en herstellen.

■ “Toen, aan het einde van de jaren negentig, was de waterbescherming volop in beweging. Het was tijd om te herbezinnen”, vertelt ook Paul Hansen, Luxemburgs delegatieleider (1991 – 2005). “Ik ben er zeker van dat dit niet alleen in Luxemburg zo was. Het was een spannende overgangsfase. We waren in Luxemburg namelijk veel te lang “ingenieur” geweest, als het om water ging, en te weinig “waterbeschermer”. Dat is pas veranderd toen de Kaderrichtlijn Water (richtlijn 2000/60/EG) ons het stroomgebied vanaf 2000 met andere ogen heeft doen bekijken.”

De actiedoelen van het Actieplan Hoogwater

- ✓ Vermindering van het hoogwaterschaderisico met 10% voor 2005 en met 25% voor 2020
- ✓ Verlaging van de extreem hoge waterstanden benedenstrooms van het door stuwen gereguleerde gedeelte van de Duits-Franse Bovenrijn met zo mogelijk 30 cm voor 2005 en met zo mogelijk 70 cm voor 2020
- ✓ Vergroting van het bewustzijn m.b.t. hoogwater door het vervaardigen en verspreiden van risicokaarten voor 100% van de overstromingsgebieden en door hoogwater bedreigde gebieden voor 2005
- ✓ Verbetering van de hoogwaterwaarschuwingssystemen op korte termijn door internationale samenwerking. Verlenging van de voorspellingstermijnen met 100% voor 2005

2001 – 2010 // Programma Rijn 2020 en stroomgebiedgerelateerde EU-richtlijnen

■ In januari 2001 werd tijdens de Rijnministersconferentie in Straatsburg het “Programma voor de duurzame ontwikkeling van de Rijn – Rijn 2020” boven de doopvont gehouden. In dit programma komen alle onderwerpen aan bod: kwantiteit en kwaliteit van oppervlaktewater en grondwater en alle ecologische aspecten. De ontwikkeling en het succes van het Rijnactieprogramma (1987 – 2000) en de uitvoering van het Actieplan Hoogwater (1995 – 2020) hebben een duidelijke stempel gedrukt op de “waterdiscussie” op Europees niveau.

De zorg om “vader Rijn” heeft veel Europese staten rond een tafel gebracht toen er van de EU nog lang geen sprake was. En ook later heeft de ICBR steeds weer een voortrekkersrol gespeeld in het vinden van Europese oplossingen. “Je zou kunnen zeggen dat we de Europese milieubescherming mee hebben opgebouwd, maar dan in het klein”, glundert Anne Schulte-Wülwer-Leidig van de ICBR.

■ “Voor de inwerkingtreding van de Kaderrichtlijn Water hielden vijf staten zich bezig met de verbetering van het ecosysteem van de Rijn: Zwitserland, Frankrijk, Duitsland, Luxemburg en Nederland. Juist ja, de verdragsstaten van de ICBR”, constateert Patrick Weingertner, lid van de Franse delegatie sinds 1987.

“De Kaderrichtlijn Water heeft de verantwoordelijkheid uitgebreid naar alle staten in het stroomgebied, dat wil zeggen dat nu ook Oostenrijk, België, Italië en Liechtenstein kunnen worden aangesproken.” Daarbij gaat het niet alleen om het toepassen van een vernieuwende, integrale, stroomgebiedgebaseerde visie, maar vooral ook om het nakomen van nieuwe wettelijke verplichtingen. Weingertner besluit: “Voor het eerst moeten de staten feitelijke, meetbare resultaten in de waterbescherming laten zien om een goede toestand in de waterkwaliteit te bereiken. Dat is voor de betrokken staten een hele aanpassing.”

■ Hoewel het allemaal veel meer tijd kost, is de Liechtensteinse delegatieleider Theo Kindle (2001 – 2005) helemaal overstag: “Ik beschouw de Europese Kaderrichtlijn Water, het nieuwe stroomgebiedbrede denken, als één van de grootste wapenfeiten van Europa, een doorslaand succes! Essentieel is dat de Europese samenwerking, die is geworteld in de werkzaamheden van de ICBR, het hele stroomgebied van de rivier omspant en dus zeker ook tot uitdrukking komt in Liechtenstein, waarvan het grondgebied in tegenstelling tot alle andere staten compleet in het Rijnstroomgebied ligt.”

■ Heide Jekel, Duits delegatieleider sinds 2005, voegt hieraan toe dat “ook formeel-juridisch gezien de door de Kaderrichtlijn Water samengebrachte staten alles eerst even op een rij moesten zetten. Ze richtten een aanvullend Coördineringscomité op. In het begin kwamen de twee instanties na elkaar bijeen, maar sinds 2006 vergaderen ze samen. Nu zijn we een gemeenschappelijke discussie- en werkeenheid, in de praktijk wordt er geen onderscheid meer gemaakt. Oostenrijk kan als gelijk-gerechtigde partner zijn zegje doen, net zoals Liechtenstein en het Waals Gewest. Een echte verrijking!”

■ Daar is ook Karl Schwaiger van overtuigd: “Oostenrijk ligt in het Rijnstroomgebied en is daarom lid van een gemeenschap die berust op solidariteit. Onze inbreng heeft te maken met onze specifieke visie als land zonder zee. Het werk in de Donaucommissie heeft ons gevormd en vertrouwd gemaakt met onze verantwoordelijkheid voor de bescherming van de zeeën, waarin rivieren uitmonden. Bij de Rijn is dat de Noordzee.”

Toekomstige prioriteiten ▶

1. Herstel van de biologische passeerbaarheid en vergroting van de habitatdiversiteit, d.w.z. diversificatie van de bedding-, oever- en uiterwaardstructuren
2. Verdere verbetering van de waterkwaliteit, ook rekening houdend met resten van geneesmiddelen, hormoonverstorende stoffen, enz.
3. Verdere verbetering van de bescherming tegen en preventie van overstromingen
4. Uitwerking van strategieën voor de adaptatie aan de effecten van de klimaatverandering (waterhuishouding, watertemperatuur)

Klaar voor de toekomst

Is de ICBR zestig jaar na haar oprichting klaar voor toekomstige uitdagingen?

■ “We zijn goed gewapend om ook in de toekomst eventueel moeilijke uitdagingen aan te gaan en tot een goed eind te brengen. Bijvoorbeeld als het gaat om de reductie van de verontreiniging met schadelijke stoffen en microverontreinigingen”, verzekert Heide Jekel.

■ Stephan Müller, Zwitsers delegatieleider sinds 2003, is stellig: “Bepalend voor de toekomst is dat de Rijn al zijn gebruiksfuncties behoudt, zoals drinkwaterwinning, scheepvaart, recreatie en opwekking van hydro-elektriciteit. De ICBR kan voortbouwen op de successen van de afgelopen jaren, op haar lauweren rusten mag ze niet.” Als gevolg van de technologische vooruitgang duiken er immers nieuwe problemen op. “Tegenwoordig hebben we te maken met chemische stoffen die we met het blote oog niet meer kunnen zien. Het gaat hierbij om microverontreinigingen, zoals algiciden, biociden, geneesmiddelen en schoonmaakmiddelen, die het water niet opvallend verkleuren, maar wel een groot effect hebben op het ecosysteem en meestal niet kunnen worden verwijderd in rioolwaterzuiveringsinstallaties. Al deze stoffen hebben bijzondere, schadelijke eigenschappen, ze zijn bijvoorbeeld dodelijk voor bepaalde organismen of hebben een hormoonontregelende werking.” Of de stoffen nu afkomstig zijn van huishoudens, landbouw of industrie, volgens Stephan Müller moet er overal een reductie worden bereikt, want alle bronnen zijn relevant. Hij besluit: “Op technisch gebied zouden we mi-

croverontreinigingen over vijftien à twintig jaar kunnen beheersen – optimistisch gezien.”

■ Theo Kindle, voormalig delegatieleider van Liechtenstein, beschouwt ook de uiteenlopende belangen in verband met de gebruiksfuncties als probleem. “Iedereen roept – terecht – om hernieuwbare en schone energie, maar dan worden zonne-energie, windenergie en waterkracht over dezelfde kam geschoren. Dat is voor mij een probleem! Want precies bij waterkracht wordt vergeten dat om hydro-elektriciteit te kunnen opwekken de rivierhuishouding heel wat veranderingen moet ondergaan. Elke zijrivier die wordt afgesneden, is een aanslag op het ecosysteem. Natuurlijk is het ook in het belang van de Rijn om de klimaatgerelateerde problemen aan te pakken en daarbij in te zetten op hernieuwbare energieën. Maar laten we daarbij geen nieuwe ecologische problemen creëren.”

■ Stephan Müller voegt hieraan toe dat “er verschillende redenen voor kunnen worden aangehaald waarom de bescherming van leefgebieden ons centraal streven moet zijn. Daarom is het ook zo belangrijk dat gebieden worden aaneengeschaald en het biotoopnetwerk vorm krijgt. Of het nu gaat om de zalm, de aal of andere dieren en planten die in verschillende biotopen leven, er moet voor worden gezorgd dat de soorten zich kunnen voortplanten en dat hun voortbestaan is verzekerd. En de zalm moet weer tot Bazel kun-

nen trekken en de wateren bereiken die voor zijn komst zijn voorbereid en hersteld.”

■ Het hoofd van het ICBR-secretariaat, Ben van de Wetering, denkt dat deze activiteiten een ruime tijdshorizon vergen. “De uitdagingen van de klimaatverandering kan je niet aangaan als je denkt in periodes van vijf jaar. We moeten de vaak genoemde grens van 2020 overschrijden, naar 2050 kijken en toekomstgericht plannen.” Over dertig tot zeventig jaar zal zijn vaderland Nederland waarschijnlijk namelijk moeite hebben om het hele jaar over voldoende zoet water te beschikken. Oplossingen voor dit probleem worden gezocht in het kader van het Nederlandse Deltaprogramma.

■ “Niet alleen de drinkwatervoorziening staat voor nieuwe uitdagingen”, doet André Weidenhaupt, Luxemburgs delegatieleider sinds 2005, er nog een schepje bovenop. “We weten nu al dat de jaargemiddelde lucht- en watertemperatuur stijgen. De zomers worden heter en droger. Het waterbeheer moet hierop reageren en de maatregelen moeten sectoroverkoepelend worden gecoördineerd.”

■ Marieke van Nood, hoofd van de EU-delegatie sinds 2010, bevestigt dit vanuit het oogpunt van de Europese Commissie: “De internationale samenwerking in het Rijngebied heeft een hele voorsprong op andere stroomgebieden in Europa. Bescherming tegen hoogwater, maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit en ecosysteembeheer zijn geen onbekende onderwerpen. Ik denk niet dat de klimaatverandering de actuele principes van het duurzame waterbeheer in het Rijngebied zal veranderen. De klimaatverandering zal alleen bestaande problemen verergeren. We moeten er dus op voorbereid zijn dat beproefde maatregelen aanpassing zullen behoeven.”

Waarom ligt de Rijn mij na aan het hart?

■ **Koos Wieriks,** **Hoofd van het secretariaat van de ICBR (1995 – 2000)**

Ieder van ons heeft zijn eigen relatie met de Rijn. Mijn familie en ik herinneren ons bijvoorbeeld nog steeds graag aan de rust en het grandioze uitzicht vanaf het Hunsrückgebergte op de romantische Middenrijn, waar het lijkt alsof de rivier uit vier meren bestaat.

■ **Paul Hansen,** **Luxemburgs delegatieleider (1991 – 2005)**

Als ik een gerenatureerde rivier zie die nu weer lijkt op de wateren uit mijn kindertijd dan voel ik een diepe tevredenheid! Dat is prachtig, temeer omdat ik vroeger als ingenieur zeer technisch heb gedacht, maar nu ben ik bekeerd!

■ **Stephan Müller,** **Zwitsers delegatieleider sinds 2003**

De Rijn begeleidt me al mijn hele leven. Ik ben geboren in Stein am Rhein en opgegroeid in Schaffhausen. Als kleine jongen was ik erg onder de indruk als mijn grootvader me meenam op de Rijn in een zogenaamde "weidling", een soort punter die als een banaan op het water ligt en wordt voortbewogen met vaarbomen.

■ **Marieke van Nood,** **Hoofd van de EU-delegatie sinds 2010**

Mijn jeugdherinneringen aan de Rijn hebben nog niets van hun actualiteit verloren. Ik ben opgegroeid in Nederland en als klein meisje hield ik ervan de grote vrachtschepen majestueus door het weidse laagland te zien glijden. Dit beeld koester ik en heeft voor mij een grote symbolische waarde.

■ **Heike Jekel,** **Duits delegatieleider sinds 2005**

Ik ben opgegroeid in Mainz, direct aan de Rijn waar wij vaak gingen wandelen. Als je al die voorbijvarende schepen ziet en de natuur die barst van het leven, kan je alleen maar besluiten dat de Rijn een ware levensader is, zowel voor de mens als voor de natuur.

■ **Karl Schwaiger,** **Oostenrijks vicedelegatieleider sinds 2001**

In Oostenrijk, meer nog in Wenen, ligt de Rijn niet bij de deur. Mijn beeld van de Rijn wordt gevormd door mijn reizen naar Koblenz. Daar kom ik namelijk nogal vaak en als ik dan naar de Rijn kijk, ben ik telkens weer verbaasd over het drukke scheepsverkeer! Om de paar minuten vaart er wel een duwverband langs, dat is aanzienlijk vaker dan op de Donau. Daardoor krijg je een goed idee van de buitengewone economische dynamiek aan de Rijn.

■ **Theo Kindle,** **Liechtensteins delegatieleider (2001 – 2005)**

De Rijn heeft een bijzondere plaats in mijn hart. Ik heb leren zwemmen in een onbedorven rivierarm in een uiterwaard aan de Ellhorn, de Loreley van de Alpenrijn. Ik had daarvoor een houten plank en geen zwemband. Het resultaat waren altijd rode armen en benen en een opengehaalde borstkas, omdat de plank niet was geschaafd. Waaraan ik me heel graag herinner, zijn de vele vissen. Als kleine jongen ving ik bijvoorbeeld elritsen. Die bekeek ik een tijdje in het gras en zette ze daarna terug in het water. Bijzonder fascinerend vond ik de Bodenmeerforel – die was er toen nog. Het waren grote, indrukwekkende vissen die we bij hun paaitrek konden observeren.

■ **Jacques Sicherman,** **Voorzitter van de ICBR (2008 – 2010)**

Ik vind het schitterend om het reeds zestig jaar durende avontuur van de ICBR te vieren met alle betrokkenen. Het eigenlijke wonder van deze lange reis is dat het ons is gelukt om soms tegengestelde belangen, maar ook interacties samen te brengen in een gemeenschap op basis van solidariteit. We hebben daaruit een gedeelde visie ontwikkeld!

■ **André Weidenhaupt,** **Voorzitter van de ICBR vanaf 2011**

Persoonlijk verheug ik me erop dat ik de komende jaren nog meer te maken zal hebben met de Rijn. Als ik in de vergaderzaal van de ICBR ben, ga ik altijd daar zitten waar ik de Rijn kan zien.